

THALIA TEATER, 2ENTERTAIN OG JULIUS PRODUCTION PRESENTERER STOLT

ANDREW LLOYD WEBBERS

CATS

OPPLEV KJEMPESUKSESSEN PÅ CHAT NOIR

BILLETTER: Chat Noir tlf: 22 83 22 02.
billetter@chatnoir.no, www.billettuka.no: 815 11 500
HOTELLPAKKE: +47 23 08 02 00, show@thonhotels.no

"HELT PRAKTFULLT – MAGISK" "IMPONERENDE"

VG

AFTENPOSTEN MONA LEVIN

Music by Andrew Lloyd WEBBER Based on OLD POSSUM's BOOK OF PRACTICAL CATS by T. S. ELIOT Forlag: Nordiska ApS. - København

Aftenposten

FREDAG 13. NOVEMBER 2009. UKE 46. NR. 472

KULTUR

Kommentarer

En gang var dokumentaren den ærverdige gamle tanten.

Les **Kjetil Lismoen**

side 11

INGEN OVERFLOD AV KVALIFISERTE

Mer enn førti søkere har meldt seg til fem direktørstillinger ved Nasjonalmuseet. Men ikke mange av dem er kvalifiserte til stillingene, mener Aftenpostens kommentator.

Side 8

Kronikk

DAG SOLSTAD I IBSENS SPOR

Dag Solstads senere romaner står i en dialog med Ibsens dramatik, mener forfatteren Tor Bomann-Larsen. Også årets Solstad-roman følger i Henrik Ibsens spor, mener han.

Side 4

Leder

«Det er å håpe at nettverket også kan komme til nytte under det fremtidige norske engasjementet i Afghanistan»

Side 2

FOTO: TRYGVE INDRELI

På vakt mot riverne

Kamp. Den nye riksantikvaren, Jørn Holme, har en fortid som sjefsovervåker i politiet. Nå skal han vokte kulturminner og ta kampen opp mot kommunal rivingskultur.

Forutsetninger. Aftenpostens kommentator mener at Holme har særlige forutsetninger for å gjenreise synligheten i stillingen, og at det vil skaffe ham både venner og fiender. Side 3, 6 og 7

«SENSASJONELT UNDERHALDANDE» NEW YORK TIMES **BESTE DRAMA 2008: TONY AWARD OG PULITZER-PRISEN**

FAMILIEN

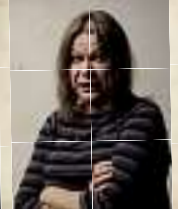
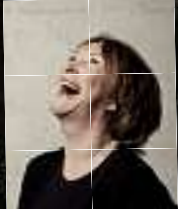
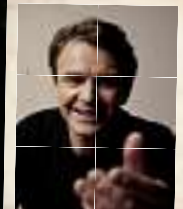
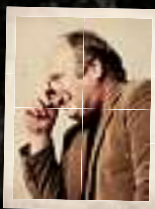
BROADWAY-SUKSESSEN ENDELEG PÅ EIN NORSK SCENE

August: Osage County

Av TRACY LETTS

Omsetjing: Agnes Ravatn Regi: Svein Sturla Hungnes Scenografi: Siri Langdalen

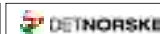
Med: Britt Langlie, Jorunn Kjellsby, Lasse Kolsrud, Marianne Krogh, Per Schaanning, Elisabeth Matheson Solberg, Jan Grønli, Kaia Varjord, Tobias Santelmann, Jon Eivind Gullord, Elisabeth Sand, Bernhard Ramstad

NOREGSPREMIERE 5. FEBRUAR PÅ HOVDSCENEN

det norske teatret

BILLETTER I SAL NO! WWW.DETNORSKETEATRET.NO / 22 42 43 44

MED JØRN HOLME er embetet som riksantikvar opplagt sikret en høy profil, hver gang vårt offentlige rom skal formes og misformes.

Han får en hard jobb

Kommentar

ULF ANDENÆS, journalist

I SITT FØRSTE intervju som riksantikvar i vår avis i dag (side 6 og 7) etterlater ikke Holme tvil om at han vil bli en tydelig aktør under det hamskiftet som Norge gjennomgår. Han skal overvåke den flodbølge av utbyggingsprosjekter som nå venter på å forvandle bygd og by på alle kanter av landet, i tillegg til de forvandlinger som på forhånd er fullført de siste årtiene, styrt av en tidligere utenkelig tilgang på offentlige og private penger, og bare forbigående bremsset av finanskrisen.

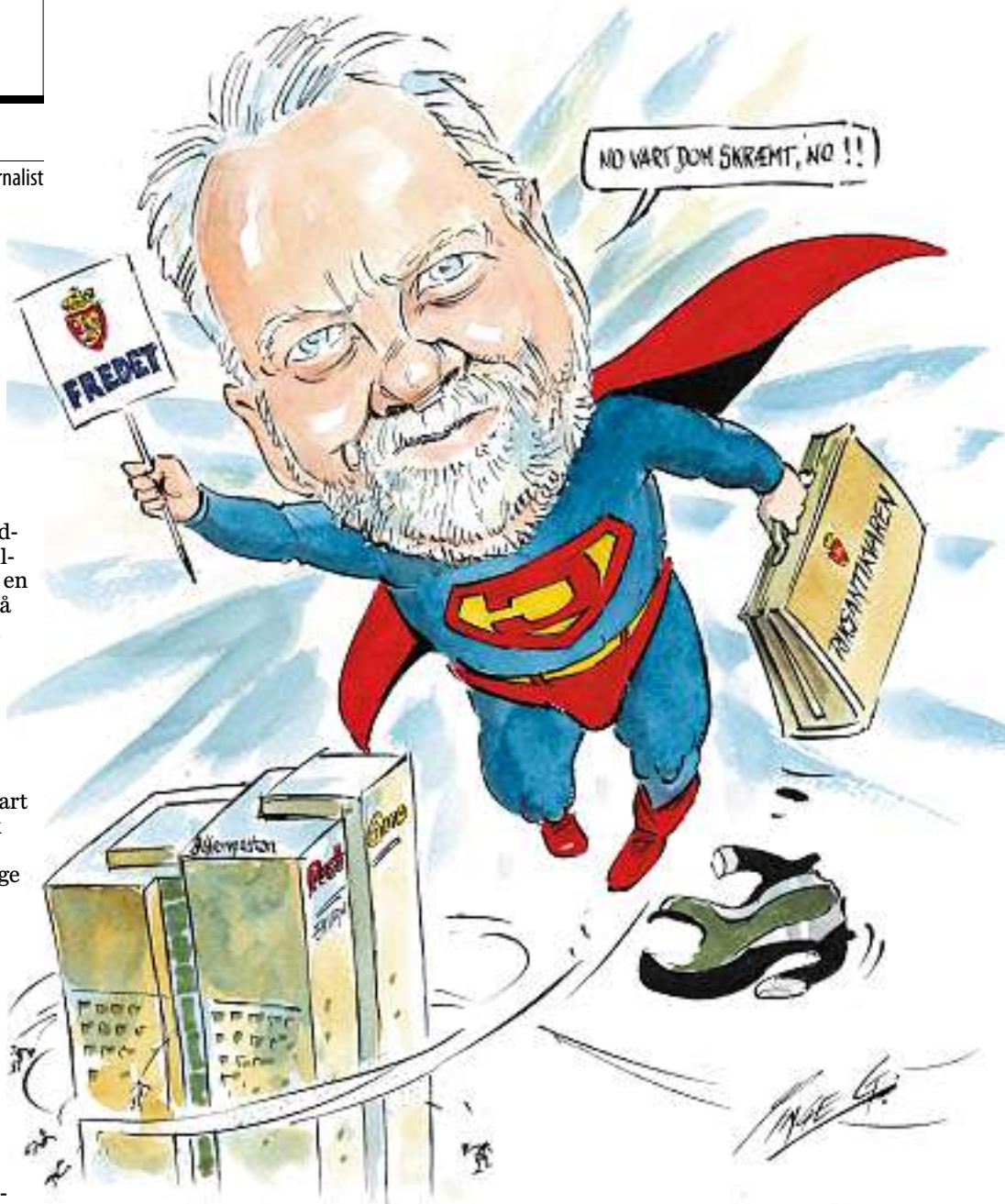
Mishandlet tradisjon.

Jo større og mer omfattende omkalfatringer, desto oftere blir Riksantikvaren part i saken. Ofte har økonomisk stagnasjon vært eneste beskyttelse for bevaringsverdige bygningsmiljøer i Norge, ikke minst fordi det er blitt pinefullt synlig at bevisstheten om utformingen av byer og tettsteder er mindre hos oss enn i land med sterkere tradisjoner på slike områder. Vår nye spesialitet er å forme tusen år gamle byer så de ser ut som de ble bygd i går. På reise lar vi oss sjarmere av de andres landsbyer og småbyer, mildnet som vi gjerne er av vinen og solen, før vi vender hjem og gjør våre egne tettsteder enda litt hesligere, enda en gang.

Enten det er økonomisk press som er pådriver, eller likegyldighet og uvitenhet, vil riksantikvaren stå midt i striden, vekselvis hilst som redningsmann eller plage. Noen ganger, men ikke alltid, har han virkemidler å sette inn. Enkelte av hans forgjengere var synlige og hørbare så det monnet, i likhet med Stephan Tschudi-Madsen, som øste bergensk vel-talenhet ut over nasjonen og vant presfolkene for seg med sin spesialbehandling, en for en. Etter hans tid hevdet mange at embetet var blitt vingeklippet, fortært av byråkratiet som direktorat.

Fagmann og aktivist. Jørn Holme har særlige forutsetninger for å gjenreise synligheten og bli en slagkraftig operatør. Riktignok har han ikke fagbrev som kunsthistoriker eller arkitekt, som sine forgjengere. Men han har høy kyn-dighet, som utgirer av sitt to binds lærde

«Klimaendringene er av de trusler som foreløpig nøyer seg med å banke på døren. Herjingen med historiske miljøer har derimot vært med oss lenge.»

verk om anvendelse av kulturminneloven. Juristen og den tidligere politikeren Holme har en bakgrunn som har gitt ham innblikk i styringsprosesser og rettslige grep. Han har vært statssekretær i regjeringen og statsadvokat, politijurist og dommer, medarbeider i Økokrim, leder inntil nylig innen de hemmelige tjenester og en tid faktisk assisterende riksantikvar.

Ifølge hans eget syn har erfaringen som politiker vært den viktigste, fordi den, i hans ord, har lært ham å kjenne bedre hvor langt han kan gå overfor maktens sirkler. Kulturminnevernet har det meste av tiden vært en interesse han har brent for, med tillitsverv i det frivillige arbeid. Det dokumenterer hans motivasjon.

I hardt vær. Holme startet med de nye sterke utfordringer da han i går holdt nordisk konferanse om klimaendringenes innvirkning på bygningsarven, der hans seksjonssjef Harald Ibenholt beskrev våre dystre utsikter. Et varmere og fuktigere klima vil føre til langsommere optørking av utsatte hus og flere skader av råte og sopp. Botemidlene er opptrappet vedlikehold, lufting, drenering og høyere beredskap ved flom og ras. Krav om at også eldre hus skal isoleres for å spare energi, vil skape et ugunstigere fuktig klima inne i bygningene, som kan føre til store bygningsskader. Mange av våre gamle bygninger har overlevd nettopp

fordi de har vært dårlig isolert. Bygningen i strandkanten risikerer valget mellom å bli flyttet eller oversvømmet, mens et særskilt klenodium som Bryggen i Bergen er utsatt for oversvømmelser allerede, og planlegges beskyttet med diker.

Snytt for sin arv. Klimaendringene er av de trusler som foreløpig nøyer seg med å banke på døren. Herjingen med historiske miljøer har derimot vært med oss lenge. Ingen riksantikvar vil kunne påtvinge andre sin sans for stygt og pent, for det beror på smak og sinnelag. Derimot er hans oppgave som fredningsmyndighet å minne om at et sted har sin historie, og at senere generasjoner blir snytt for sin arv hvis stedet formes som om det oppsto i fjor.

Det er samtidig et faktum at vår tids byggeri er totalt internasjonalt, som oftest blottet for lokale og nasjonale elementer, og det kan være umulig å gjenkjenne en lokal eller nasjonal tilhørighet til bygninger som oppføres i dag. En riksantikvar må prøve å berge noen arvestykker som fortsatt kan vise hvor vi befinner oss, og at det ikke er hvor som helst. Samtidig må han vokte seg for å utvanne fredningsinstrumentet, og passe på at de ting han freder har kvalitet og særpreg som sikrer at fredningene kan vinne forståelse og støtte blant folk, i hvert fall etter hvert. Denne riksantikvaren vil vinne mange venner og fiender.

Snitt av en tenkt virkelighet

Replikk

ARNE O. HOLM
Arktisk Tenketank

Anmeldelser. Teatersjef Iren Reppen ved Hålogaland Teater er preget av et mindreverdighetskompleks av betydelige dimensjoner, skrev redaktør Knut Olav Åmås i Aftenposten 11. november. Bakgrunnen for karakteristikken er Reppens kritikk av hovedstadens anmeldere som for Oslo-orientert.

Retorisk knep. Debatten har pågått lenge, men ytringen fra Åmås tyder på at poengene fortsatt ikke treffer. Å bruke mindreverdighetskompleks som forklaring på Reppens kritikk, er et retorisk knep for å ta brodden av den.

Når hovedstadens medier konsentrerer sitt anmelderi om det som skjer i nettopp hovedstaden, er det ikke det Åmås kaller utkantene, som rammes. De såkalte utkantene får daglig påfyll om hva som skjer på kulturfronten i Oslo, ikke minst gjennom Aftenposten. I kombinasjon med egne lokale opplevelser, besitter «utkanten» dermed en ganske bred kunnskap om nasjonens kulturliv.

Amputert forståelse. Motsatt vil kulturinteresserte som bare leser og opplever det samme kulturliv som Aftenposten, ha en svært amputert forståelse av det samme. Det er altså ikke teaterscenen eller sponsorene i Tromsø, Bodø eller Harstad som lider under fraværet av nasjonal omtale. Det er kulturen og brukerne, blant annet fordi Aftenposten vil ha oss til å tro at nasjonens kulturuttrykk er identisk med det som skjer i hovedstaden.

Snudde partiet ryggen. Fenomenet gjelder også innenfor blant annet politikk. SV skulle vinne valget ved å verne Lofoten og Vesterålen, men glemte at politikken utformes utenfor partikontorene. Velgerne i nord snudde partiet ryggen. Motstanden mot boring er stor i nord.

Det handler altså først og fremst om en kunnskapsmangel om hva som skjer og hvordan det tenkes i andre deler av landet. Og som en følge av dette en begrenset forståelse av Norge. En slik kunnskapsmangel er ekstra betydningsfull innenfor kulturlivet, fordi kultur sannsynligvis er den enkeltfaktor som sterkest bygger identitet og selvtilitt i en nasjon.

Redigert snitt. Åmås har rett når han skriver at hans oppgave er å gi «et lite, redigert snitt av virkeligheten». Men det er ikke det mediene i dette tilfellet gjør. De gir et redigert snitt av en tenkt virkelighet, en virkelighet definert ut fra kunnskapsmangel om det som skjer i for eksempel Nord-Norge.

Først når de som kritiserer Iren Reppen har utvidet sitt virkelighetsbegrep, er det mulig å foreta en fornuftig redaksjonell redigering av den. I stedet definerer man virkeligheten som om det viktigste er å ha en storflyplass, ikke at det kommer og går fly.

Skuespiller Helge Reiss er død

■ Skuespilleren **Helge Reiss** er død, 81 år gammel.

– Han sovnet inn i går, opplyser sønnen **Georg Reiss**.

Reiss arbeidet som skuespiller fra 1948 og var fast ansatt ved Oslo Nye Teater til han ble pensjonist.

En av de siste rollene til Reiss var i TV 2-serien *Hotel Cæsar*. Han var også kjent for rollen som Baronen i *Olsenbanden for full musikk*. I de senere år medvirket han i TV-serien *Nr. 13* som mannen til **Aud Schønemann**.

Helge Reiss spilte utallige teaterroller i sitt lange yrkesliv. Mange vil huske ham som professor Higgins i *My Fair Lady* og Reven i *Hakkebakkeskogen*. (NTB)

Helge Reiss spilte mer enn 200 roller gjennom sin lange karriere. FOTO: LISE ÅSERUD/SCANPIX

Cikida feirer 20 år med samtidsmusikk

■ Cikida markerer sitt 20 års-jubileum med festkonsert i Kulturkirken Jacob i morgen. Det blir musikk av **Eivind Buene**, **Carola Bauckholt** og **Richard Barrett**. Jubileet markeres også med utstilling og film. Cikida er et av Europas ledende ensembler innen samtidsmusikk.

Oljeselskap sponser Det Norske Teatret

■ Det Norske Teatret er stolt over en ny sponsoravtale i en tid med store økonomiske svingninger – også for teatret. Samarbeidsavtalen med Det Norske Oljeselskap (ASA) (Det norske) som kom i havn denne uken, er på totalt to millioner kroner over tre år, fra 2010 til 2013.

– Vi velger samarbeidspartnere ut fra kvalitet, og vi vil ha

langsiktige avtaler. Det Norske Teatret skal være ett av fundamentene for kulturbygging i selskapet, sier oljeselskapets kommunikasjons sjef **Torgeir Anda**.

– En dristig og kreativ aktør på sitt felt vil helt klart ha verdi som sparringpartner for oss, sier Det Norske Teatrets direktør, **Astrid Driva Rødsand**.

Rekordstor oppslutning om Arkivdagen

■ Til lørdag blir Arkivdagen markert samtidig i hele Norden. Målet er å gi publikum tilgang til nasjonale og lokale kilder og holde åpent hus. Fra Farsund til Lakselv har 41 arkiver, museer og foreninger gått sammen om å lage 23 arrangementer.

«Kulturminner fra dagliglivet» er temaet for Arkivdagen i år. (NTB)

Pris til Hofmo og Seip

■ NBU-prisen for 2009 er tildelt tidligere redaksjonssjef i Cappelen, **Torill Hofmo**, og redaktør i Cappelen Damm, **Ellen Seip**. Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere gir prisen til en person eller institusjon som har utført et prisverdig arbeid for norsk barne- og ungdomslitteratur.

Mer kultur

på side 20 og 21

Best når det gjelder

Spalten har den likhet med den enda viktigere institusjonen NRK at den ikke kan sette sluttstrek under professor Ruth E. Vatvedt Fjelds virke som språkkonsulent. I et innlegg 31. oktober (drøftet her 4. november p.g.a. det tyske ordet *besserwisser*) har hun en setning som en leser lurer på. Før professoren fastslår hva vi ikke har bruk for, skriver hun: «Mangfold i eteren gjelder også å akseptere folks naturlige talemål.»

Kan man si «mangfold gjelder å akseptere», spør innsenderen. «Mener hun ikke at mangfold i eteren innebærer å akseptere folks naturlige talemål?» Kan man bruke verbet «gjelde» i betydningen «innebære»?

Det er dårlig norsk. Det vil gå bra med «mangfold i eteren forutsetter at man ak-

Språket vårt

PER EGIL HEGGE

septerer folks naturlige talemål». «Innebærer» i stedet for «gjelder» gir en setning som er klar, entydig og ikke spesielt klønete. Slikt kunne være et mål, ikke bare her i spalten, men også i NRK, foran mikrofonen så vel som på konsulentkontoret. Men hvem er vi at vi skulle våge å foreslå noe sånt? Når norskfilologer tyr til tysk for å få formynderkraft bak ordene, er det bare å slå hælene sammen og si «Jawohl». Det duger ikke med «javel».

per.egil.hegge@aftenposten.no

Tar kampen

■ Riksantikvar Jørn Holme vil være tydelig

– Jeg synes våre kommunalpolitikere og arkitekter i for stor grad eier fremtidens Norge, sier riksantikvar **Jørn Holme (50)**.

THORLEIF ANDREASSEN
TRYGVE INDRELID (foto)

Den tidligere PST-sjefen Jon Holme (49) har vært riksantikvar i tre uker. Holme ønsker å bli en synlig riksantikvar i kulturminnefeltet. Hans oppdrag fra miljøvernministeren er å kommunisere bedre hva hans direktorat gjør og hvorfor det gjøres.

– Vi blir mye mer synlige og tydelige i å fortelle om kulturverdiene og hvordan man med enkle grep kan verne ressurser som blir mer og mer verdifulle. Det er ikke så mange tiår siden det var demonstrasjonstog i Bergen – ikke for å bevare Bryggen, men for å rive den, påpeker Jørn Holme i sitt første intervju som riksantikvar.

Bekymret. Holme er svært bekymret for at så mange kulturminner går tapt her i landet.

– Fortsetter fylkespolitikere å la kulturminner tape for utbygging, i strid med faglige råd fra fylkeskonservatoren, må det spørres om fylkeskommunen eigner seg til å ha det regionale ansvar for kulturminneverdiene. Skal man ha ansvaret, må man ta det. Det er lokalt og regionalt at uerstattelige kulturminner blir borte for alltid. Dette skyldes ikke manglende fredning, men de mange eksemplene på at næringspolitikk og utbyggere vinner over kulturminner i fylkestingene, poengterer riksantikvaren.

– **Din største utfordring som riksantikvar, Jørn Holme?**

– Å få en oppvåkning i norske kommuner for at kulturminner er viktige verdier og ressurser for fremtiden. Vi ser gang på gang at gode fagråd blir overkjørt av politikerne. Situasjonen for kulturminnene er nesten like ille i dag som den var i det forrige kulturvernåret i 1997, konstaterer Holme.

Riksantikvaren har i økende grad relatert fredning til byutvikling; et felt som forsker Ragnhild Skogheim ved Norsk institutt for by- og regionforskning i Oslo betegner som et *kulturminnefelt* av kryssende interesser.

Opplevelse. – Et retorisk poeng. Jeg er veldig opptatt av opplevelsesrommet i våre byer, av at man visuelt kan oppleve de ulike kulturmiljøer fra de ulike epoker

Riksantikvaren

Opprettet som embete i 1912. Ble direktorat 1. juli 1988

Miljøverndepartementets rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer.

Totalbudsjett 2009: 627 260 000 kroner.

Aftenposten fakta

i en by. Når en havneby sperrer utsikten til havnen med bygg finansiert av ressurssterke aktører, skaper man én by for noen og én by for andre. Noen får andel av havnebyen, andre får det ikke.

– **Blir du en supermann eller redningsmann for de mange som føler frustrasjon over uvettig rivning og halsløs utbygging?**

– Riksantikvaren skal ikke være supermann eller redningsmann, men jeg vil i større grad bidra til debatt om hvordan fremtidens Norge skal se ut. Jeg synes våre kommunepolitikere og arkitekter i for stor grad eier fremtidens Norge. Jeg er mest opptatt av at vi i større grad tar vare på og formidler kunstneriske epoker, visuelle opplevelser og byggetradisjoner i forhold til hvordan fremtidens byer og tettsteder skal se ut.

– **Som en overarkitekt?**

– Nei, vi ønsker ikke å være en overarkitekt i hva som er vakker og fremtidsrettet byutvikling, men jeg etterspør helhetlige og gode lesbare utviklingstrekk i norske byer. I så måte kommer jeg gjerne tilbake til Oslo.

– **Det har opprørt mange at Sørums kommune i Kulturminneåret 2009 rev den staselige 1700-talls bygningen Nordli gård. Hvordan kunne Riksantikvaren la det skje?**

Nytt verktøy. – Vi vurderte Nordli gård som et vesentlig kulturminne, men ikke tilstrekkelig grunnlag for fredning, altså ikke et kulturminne av nasjonal verdi. Vi oppfordret kommunen innstendig om ikke å rive. Etter at Riksantikvaren vurderte saken i vår, har det fremkommet at Nordli gård spilte en rolle som feltsykehus i de korte trefningene med svenskene i 1814. I dag har vi ikke en frysbestemmelse for å vinne tid i slike saker. Jeg ønsker meg et slikt virkemiddel. Det skal jeg ta opp med miljøvernministeren.

– **Hvordan har du opplevd dine snaue tre uker som riksantikvar?**

– Det har vært hektiske dager

«Vi ser gang på gang at gode fagråd blir overkjørt av politikerne»

Jørn Holme, riksantikvar

med mange inntrykk, mange møter og mange meninger. Jeg har møtt de fleste av mine medarbeidere og mange utenfor huset. Jeg trives.

– **Men hvordan trives en utålmodig mann med langsiktige verneprosesser?**

Gode prosesser. – Av natur er jeg utålmodig, men jeg er opptatt av å ha gode prosesser med brede høringer og debatter. Av det kommer det stort sett noe ekstra positivt ut av. I Tønsberg ønsket man å bygge nytt rådhus som skulle blitt et nytt Slottsfjell i byen, nærmest som et monument over sittende ordfører. Vi sa nei. Tønsbergs Blad sendte opp en ballong i linje for å vise folk hvor høyt bygget skulle bli. Da skjønnte Tønsbergenserne hva riksantikvaren mente.

– **Er du glad for at en eks-**

med lokalpolitikere

■ Refser kommuner som ikke tar ansvar for fortiden

Riksantikvar Jørn Holme vil forsøke å endre holdningene til bevaring av kulturminner.

tern kvalitetssikringsrapport konkluderer med at vikingskipene på Bygdøy ikke må flyttes til Bjørvika?

– Det viktigste er at Arnebergs bygg og vikingskipene hører sammen. Det er fullt mulig og forsvarlig å bygge hele Kulturhistorisk Museum på Bygdøy, sier Holme.

Delt løsning. Riksantikvaren er ikke opptatt av om Kulturhistorisk Museum samles i ett museum eller om det bygges som en delt løsning mellom Bygdøy og Bjørvika nord for Bispeveien. Men Holme signaliserer at kulturgjenstander fra vikingtid og oldtid kan fortjene mer enn ett museum.

I Kulturminneåret er det blitt fokusert og lekt mye med hva som er et kulturminne, om eks-

empelvis Mosselukta og NRKs hallodamer er verneverdige kulturminner.

– Er det på tide å få en strammere definisjon av hva som er et kulturminne?

– For oss er ikke kulturminnebegrepet utvannet. Ethvert spor etter menneskers aktivitet er prinsipielt sett et kulturminne. Men det er bare et fåtall som er verneverdige.

– Hvordan vil Riksantikvaren møte krav til ny kompetanse innen vern som går ut over tradisjonell bygningskompetanse?

– Vi har fredet en rekke industriarven de senere år, eksempelvis kraftverk. Riksantikvaren er opptatt av å ta vare på industriarven som har gått over i historien. Vi trenger ikke bare tømre og murere, men også andre

faggrupper til istandsetting av kulturminner. I fjor ble den elegante Skarnsundbrua over til Inderøya fredet. Det er viktig å ta vare på unik moderne arkitektur som opplevelseskilde. La meg også gi ros til Veivesenet, som i løpet av de siste 15–20 årene har innsett hvor viktig estetikk er i veianlegg, understreker Jørn Holme.

Grensegangen mellom museene under Kulturdepartementet og kulturminner under Miljøverndepartementet oppleves problematisk av flere berørte. Mange mener ansvaret for hele

kulturfeltet bør samles under samme tak i Kulturdepartementet.

– Bør Riksantikvaren ha kulturministeren som sjef, Holme?

– Vi er glad for å være under Miljøverndepartementet.

– Hvorfor det?

– Det å ta vare på kulturminner er en del av arbeidet med å ta vare på miljøet. Det gir tilgang til virkemidler som vi ellers ikke hadde hatt.

– Som?

– Særlig det å kunne stoppe uheldige reguleringsplaner.

Men mange av våre allierte er i kultursektoren.

– Bygninger alene, uten historiene om menneskene, blir nakne med begrenset formidlingsverdi.

– Men Miljøverndepartementet har fått usedvanlig krass kritikk av Riksrevisjonen for dårlig utøvelse av sitt nasjonale fredningsansvar?

– Jeg tror på mange måter at det ikke er sterk økning i fredning som er svaret på utfordringene. Det er behov for å bedre det kunnskaps- og holdningsmessige ute i kommunene. Jeg er opptatt av at kulturminner skal brukes og ikke bare være kulisser som av og til er kjekt å ha.

thorleif.andreassen@aftenposten.no

«Riksantikvaren skal ikke være supermann eller redningsmann»

Jørn Holme, riksantikvar

Se også kommentar side 3